

המעבדות הרפואיות ותרומתן למערך הרפואה בגטאות בזמן השואה

שני עובדי מעבדה, גטו לודז'

[מתוך מאגר התמונות המקוון יד ושם](#)

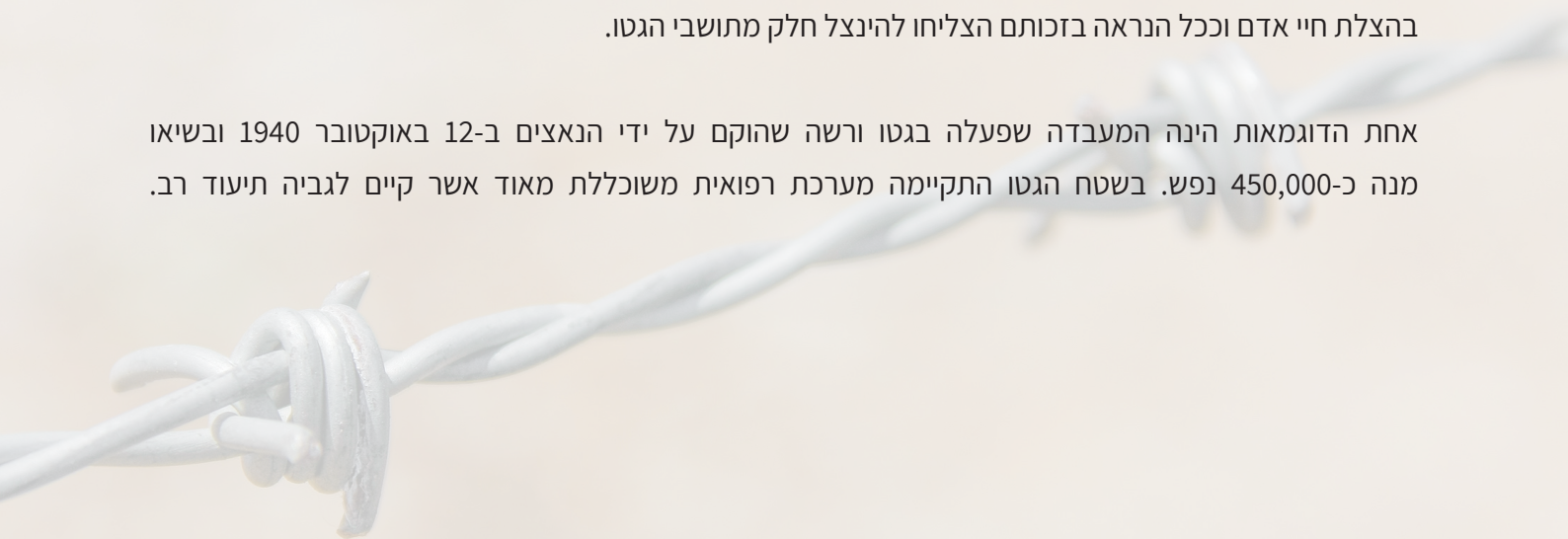
המעבדות הרפואיות ותרומתן למערך הרפואה בגטאות בזמן השואה

אבי פרץ^{1,2,3}, נורית אלגור⁴, אורית שמרון⁵, מרים עופר^{6,7}

- ¹ המעבדה למיקרוביולוגיה קלינית ומכון המחקר מרכז רפואי ע"ש ברוך פדה, פוריה
- ² הפקולטה לרפואה ע"ש עזריאלי, אוניברסיטת בר אילן, צפת
- ³ האיגוד הישראלי למדעי המעבדה הרפואית, אילמ"ר
- ⁴ אגף המעבדות מרכז רפואי שערי צדק, ירושלים
- ⁵ מערך מעבדות פרוז'נין, ירושלים, שירותי בריאות כללית
- ⁶ האקדמית גליל מערבי
- ⁷ הפקולטה לרפואה ע"ש סאקלר, אוניברסיטת תל אביב

בתקופת השואה, למרות התנאים הקשים וגזרות המשטר הנאצי, בגטאות ובמחנות שבהם רוכזה האוכלוסייה היהודית פעל מערך בריאות מרשים שכלל בתי חולים, מרפאות, מכוני רנטגן, ואפילו התקיימו קורסי הכשרה והעשרה לאחיות ורופאים. קיים תיעוד ומידע מקיף אודות העשייה הרפואית בגטאות אך ניתנה תשומת לב מעטה ולא קיים תיעוד מקיף של פעילות המעבדות הרפואיות ואנשי מקצוע שהיו קשורים בהקמתן ותפעולן. בגטאות הגדולים והבינוניים כמו גטו ורשה, גטו לבוב וגטו וילנה היה למעבדות תפקיד מכריע בניטור התחלואה הזיהומית שפרצה נוכח הצפיפות, הרעב ותנאי ההיגיינה הגרועים, בקביעת איכות המים והמזון ואף במתן טיפול רפואי דחוף לפצועים שהזדקקו למנות דם שסופקו ע"י בנק דם מאולתר. בנוסף, למעבדות היה תפקיד חשוב במחקרים שבוצעו על ידי הצוותים הרפואיים היהודים שפעלו לשימור רמה מקצועית גבוהה. מחקרים מפורסמים הם מחקר הרעב ומחקר טיפוס הבהרות שבוצעו בגטו ורשה ובמסגרתם בוצעו בדיקות ביוכימיות, בקטריוLOGיות והמטולוגיות. למעבדות הרפואיות שפעלו בתקופת השואה, בדומה לתחומים אחרים במערך הבריאות בגטאות, היה תפקיד חשוב בהצלת חיי אדם וככל הנראה בזכותם הצליחו להינצל חלק מתושבי הגטו.

אחת הדוגמאות הינה המעבדה שפעלה בגטו ורשה שהוקם על ידי הנאצים ב-12 באוקטובר 1940 ובשיאו מנה כ-450,000 נפש. בשטח הגטו התקיימה מערכת רפואית משוכללת מאוד אשר קיים לגביה תיעוד רב.

המעבדה הרפואית בגטו נוסדה ביוזמתו של פרופ' לודוויג הירשפלד (Ludwik Hirszfeld) שהיה רופא יהודי מומר שהתמחה במיקרוביולוגיה וסרולוגיה ונחשב כמגלה שותף של קבוצת סוגי הדם ABO שנקראו בתחילה קבוצות I, II, III ו-IV. המעבדה הוקמה כחלק מבית החולים צ'סטה שהיה המוסד הגדול והחשוב ביותר שהעניק שירותים רפואיים בגטו והיא מוקמה ברחוב ז'לזנה יחד עם המכון לפתולוגיה של בית החולים. שירותי מעבדה בקטריולוגית וביוכימית דחופים נדרשו בקצב הולך וגדל לאור שיעור המחלות המדבקות כמו שחפת, טיפוס הבטן וטיפוס הבהרות. במעבדה הועסקו עשרה אנשים לצד מתנדבים רבים. בין הבדיקות שבוצעו במעבדה היו בדיקות סרולוגיות, שקיעת דם, בדיקות ניקור מותני לאבחון דלקת קרום המוח, בדיקות צואה ובדיקות מיקרוביולוגיות בדגימות של מזון ומוצרים שונים. במסגרת מחקר הרעב המפורסם שבוצע בגטו, בוצעו עקומות סוכר ובדיקות אינסולין ואדרנלין. בשטח הגטו פעלה מעבדת בנק דם שהוקמה גם היא על ידי פרופ' הירשפלד לאור התמחותו בנושא ועיקר תפקידה היה ביצוע בדיקות לקביעת סוג הדם של התורמים. בגטו פעלה תחנה להתרמת דם סמוך לתחנת עזרה ראשונה ברחוב לשנו מס' 58. מס' התורמים שתועד היה כ-200 איש רובם סטודנטים לרפואה, והעובדים הסניטריים של בית החולים ומוסדותיו. תורמים אלו זכו לסיוע מצד מחלקת המצרכים של היודנרט שספקה להם מצרכי מזון כדי למנוע מצב של תת תזונה בקרב התורמים. יש לציין כי בגטו פעלה גם בקהילה מעבדה רפואית שבה הועסקו ככל הנראה 8 עובדי מעבדה כחלק מפעילות ארגון טווד שעוד לפני פרוץ המלחמה היה ארגון בריאות יהודי מפותח בפולין שהגיש עזרה רפואית וקידם שירותי בריאות לאוכלוסייה היהודית כעין שירות בריאות ממלכתי. ע"פ דוחות פעילות ארגון הטווד, בחודשים ספטמבר ונובמבר 1941 ביצעה המעבדה אלפי בדיקות רפואיות. כמו כן ישנו תיעוד מפברואר 1942 לביצוע בדיקות מעבדה בתשלום וללא תשלום בדוח פעילות מרפאת המועצה היהודית שפעלה בגטו. מעבר לתרומה של המעבדה בגטו ורשה לבריאות הציבור והטיפול הרפואי קיימים גם דיווחים לגביי הצלת חיי אדם באמצעות זיוף של תוצאות בדיקות מעבדה. אחד הדיווחים בהקשר זה נוגע לד"ר אנה בראודה-הלר שניהלה את בית החולים לילדים ע"ש ברסון ובאומן, כאשר שלחה למעבדה בדיקות דם שנלקחו מילדים בריאים במקום ילדים חולים ובשיתוף פעולה עם המעבדה הוצגו תוצאות בדיקות אלו לרופאי האס-אס כבדיקות של הילדים החולים וכך ניצלו הילדים באותו שלב מהשמדה. ניתן להניח שאילו היו רופאי האס אס מגלים זאת הם היו רוצחים את ד"ר בראודה-הלר ואת צוות המעבדה. תרומה נוספת של עובדי המעבדה הייתה בתחום ההדרכה כך למשל במסגרת קורס בנושא מחלות מדבקות שהועבר לצוותים הרפואיים לקחו חלק פעיל במתן הרצאות כמה מהבקטריולוגים אשר עבדו במעבדה.

המאמר המלא יתפרסם בקרוב